

УДК 811.161.2'267.6:34(075.8)

ЮРИДИЧНА УКРАЇНСЬКА МОВА – СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ПІДРУЧНИК ДЛЯ ПОЛЬСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Магдалена Єж

*Варшавський університет,
кафедра україністики,
вул. Штурмова, 4, кімн. 416, 02-678, Варшава, Польща
тел.: +48 609 571 872
ел. пошта: jezmagdalen@gmail.com*

Розглянуто концепцію та основні принципи укладання спеціалізованого підручника з курсу „Юридична українська мова” для польських студентів, окреслено його компоненти та структуру. Запропоновано систему вправ та завдань для проведення курсу.

Ключові слова: юридична мова, спеціалізований підручник, концепція підручника, структура, модуль, урок, українська мова, польська мова.

Навчальних матеріалів з курсу „Юридична українська мова” для польськомовної аудиторії поки що немає. Тому, реалізуючи цей курс, викладачі створюють власні плани та програми занять. Авторки Ірена Митнік і Магдалена Єж на кафедрі україністики Варшавського університету спланували концепцію та працюють над створенням спеціалізованого навчального посібника „Юридична українська мова”, який буде спрямований перш за все на засвоєння студентами української та польської юридичної термінології та набуття ними перекладацьких, письмових та мовленнєвих компетенцій.

Посібник призначено для польських студентів (або іншої польськомовної аудиторії), які вже засвоїли основні правила української мови і володіють цією мовою на комунікативному рівні. Це означає, що студенти після завершення першого етапу здобування вищої освіти, а саме трьох років вивчення української мови, мають опанувати мову на рівні С1 відповідно до Загальноєвропейської шкали мовних знань.

Курс юридичної української мови студенти слухають на другому етапі навчання (магістерському), який розрахований на досить високий рівень володіння українською мовою, тому й заняття цього курсу з польськомовними студентами проводять лише українською мовою.

Мета статті – описати й охарактеризувати основні принципи укладання спеціалізованого підручника „Юридична українська мова” для польських студентів, окреслити його компоненти та структуру. Пропонуємо також короткий огляд текстів, вправ та завдань, із якими працюють викладачі кафедри україністики Варшавського університету на заняттях з юридичної української мови, починаючи з першого курсу магістерських студій.

Підбір текстів

У спеціалізованому підручнику „Юридична українська мова” запропоновано такі різновиди текстів:

- тексти з юридичних навчальних посібників як україномовних [1: 4–11], так і польськомовних [15; 17; 20–22; 24; 25];

- фрагменти правових кодексів та законів: українських (Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю, Сімейний кодекс України, Кримінальний кодекс України, **Закон України „Про захист персональних даних”**, Конституція України) та польських (Kodeks cywilny, **Kodeks karny**, **Kodeks rodzinny i opiekuńczy**, **Kodeks pracy**, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej);

- автентичні українські та польські зразки юридичних документів та договорів (договір купівлі-продажу, договір дарування, шлюбний договір, акт реєстрації шлюбу, заповіт, акт про народження, позов про стягнення аліментів, угода про примирення, обвинувальний акт у кримінальному провадженні, трудовий договір);

- юридичні енциклопедії [12] та словники [2; 3; 13; 14; 16; 18; 19; 23].

Структура курсу

Курс „Юридична українська мова” складатиметься з дев’яти модулів, у яких запропоновано різні тексти та завдання до них. Кожен модуль міститиме лексичну тему, завдання та вправи на основі тексту, комунікативну ситуацію та письмове завдання.

Лексична тема кожного модуля розгорнута довкола однієї галузі права. До складу модулів зараховано від одного до трьох уроків. Загалом у посібнику представлено 15 уроків. Курс розрахований на 60 годин навчання, оскільки з матеріалом кожного уроку доводиться працювати 4 години.

Отже, можемо виділити такі модулі:

1-ий модуль – Цивільне право (3 уроки);

2-ий модуль – Сімейне право (3 уроки);

3-ий модуль – Кримінальне право (2 уроки);

4-ий модуль – Трудове право (1 урок);

5-ий модуль – Захист персональних даних (1 урок);

6-ий модуль – Права людини (1 урок);

7-ий модуль – Конституційне право (1 урок);

8-ий модуль – Право Євросоюзу (2 уроки);

9-ий модуль – Міжнародне право (1 урок).

Лексичні теми модулів

Лексичні теми у модулях підбрано так, щоб програма вивчення юридичної української мови була різноманітною. Передбачено таку тематику модулів:

Модуль 1 – Цивільне право:

- **Урок 1** – поняття цивільного права, принципи цивільного права, система цивільного права, поняття цивільних правовідносин, договір купівлі-продажу квартири;

- **Урок 2** – цивільна правоздатність і дієздатність, недієздатність, фізична особа, юридична особа, договір дарування;

- **Урок 3** – складання та посвідчення заповітів, спадкування, заповіт;

Модуль 2 – Сімейне право:

- **Урок 4** – питання шлюбу та сім’ї, укладення шлюбу, розірвання шлюбу, шлюбний договір, акт реєстрації шлюбу;

▪ **Урок 5** – питання сім'ї, батьківства і материнства, сімейні відносини, прийомна сім'я, усиновлення, влаштування дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, акт про народження;

▪ **Урок 6** – право на утримання – аліменти, обов'язок матері, батька утримувати дитину, визнання шлюбу недійсним, позов про стягнення аліментів на дитину, визначення розміру аліментів;

Модуль 3 – Кримінальне право:

▪ **Урок 7** – джерела кримінального права; вчинення злочину, поняття покарання, кримінальна відповідальність, злочини проти здоров'я та життя, угода про примирення між підозрюваним та потерпілим у кримінальному провадженні;

▪ **Урок 8** – покарання та його мета, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, обвинувальний акт у кримінальному провадженні, злочин проти власності – крадіжка;

Модуль 4 – Трудове право:

▪ **Урок 9** – конституційне право на працю та трудові права працівника, підстави і порядок розірвання трудової угоди, трудовий договір;

Модуль 5 – Захист персональних даних:

▪ **Урок 10** – загальні та особливі вимоги до опрацювання персональних даних, збирання та поширення персональних даних, права суб'єкта персональних даних, використання персональних даних;

Модуль 6 – Права людини:

▪ **Урок 11** – основні права та свободи людини, захист прав людини, порушення прав людини, Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини;

Модуль 7 – Конституційне право:

▪ **Урок 12** – конституційне законодавство – основні положення, конституційні гарантії захисту честі, гідності та ділової репутації особи, права та свободи людини та громадянина, захист конституційних прав;

Модуль 8 – Право Євросоюзу:

▪ **Урок 13** – передумови виникнення європейських співтовариств, етапи розвитку права європейських співтовариств, головні інституції Євросоюзу, Договір про ЄС;

▪ **Урок 14** – політика сусідства Євросоюзу, порядок денний асоціації між Україною та ЄС, правові засади співпраці, візовий діалог, Європейська політика сусідства;

Модуль 9 – Міжнародне право:

▪ **Урок 15** – особливості міжнародного права, принципи міжнародного права, внутрішньодержавні відносини, порушення міжнародних зобов'язань, суб'єкти міжнародного права, принцип рівноправності та самовизначення народів.

Структура уроків – система вправ та завдань

Найважливішим елементом кожного уроку є вправи для перекладу, які, на нашу думку, дозволяють не тільки практично оволодіти українською та польською

юридичною термінологією, але також звернути увагу на відмінності, наприклад, у керуванні дієслів обох мов.

Проаналізуємо перший урок модуля „Цивільне право”, щоб висвітлити систему запропонованих вправ і завдань для студентів.

Урок 1: Поняття цивільного права.

Перша вправа – це наведений українською мовою автентичний юридичний текст, у якому пропущено певні слова або словосполучення.

Вправа 1. А. *Почитайте наведений текст. Замість крапок вставте слово або словосполучення відповідно до змісту. Текст перекладіть польською мовою.*

Студенти спершу самостійно читають текст. Викладач пояснює нові слова та словосполучення (юридичні терміни), щоб студенти краще зрозуміли зміст тексту. Після цього студенти намагаються вставити слово або словосполучення замість крапок, наприклад:

*„Цивільне право є однією із найважливіших (6) ..... права, а Цивільний (7) ..... України – другий за значенням після (8) .....
України законодавчий акт, який є законом для (9) .....”.*

Це завдання дає змогу перевірити, наскільки студенти зрозуміли загальний зміст тексту.

Наступний етап – це переклад тексту польською мовою. Важливо зазначити, що на заняттях студенти усно перекладають текст, а письмовий переклад прочитаного виконують як домашнє завдання. Щоб полегшити студентам перекладацьку роботу, під кожним текстом подаємо українсько-польський термінологічний словник-мінімум, який охоплює найважливіші терміни та термінологічні словосполучення, використані в текстах.

Ще один етап – говоріння. Викладач формулює запитання відповідно до змісту тексту, а студенти відповідають. Окрім того, студенти на основі прочитаного тексту самостійно готують доповідь, в якій використовують нову термінологічну лексику. Для прикладу:

Запитання: *„Скажіть, будь ласка, що може бути предметом цивільного права?”*

Відповідь: *„Предметом цивільного права є: майнові відносини, особисті немайнові відносини та відносини інтелектуальної власності”.*

Інші зразки запитань: *Що таке майнові відносини, особисті немайнові відносини та відносини інтелектуальної власності?* Важливо, щоб кожен студент склав самостійно хоча б одне-два речення. Студенти можуть також працювати в парах і представляти свою доповідь у формі діалогу.

Далі запропоновано вправи, завдання яких полягає у тому, щоб навчити студентів працювати з двомовними юридичними текстами, підвищити їхні перекладацькі компетенції.

▪ **Вправа 1. Б.** *Перекладіть слова, словосполучення та речення польською мовою.*

▪ **Вправа 1. В.** *Перекладіть слова, словосполучення та речення українською мовою.*

Представлений у тексті лексичний матеріал студенти закріплюють за допомогою вправ 1 Б. та 1 В., у яких треба перекласти слова, словосполучення та речення українською й польською мовами, наприклад:

1 Б: *покупець – kupujący*

договір купівлі-продажу – umowa kupna-sprzedazy

Цивільна дієздатність – це здатність особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і обов’язків. – Zdolność do czynności prawnych – to zdolność osoby do nabywania we własnym imieniu cywilnych praw i obowiązków.

1 В: *ubezwłasnowolnienie – визнання недієздатним (недієздатність) zdolność do czynności prawnych – правоздатність*

Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną. – Кожна людина з моменту народження є правоздатною.

Студенти для виконання цих вправ можуть користуватися наведеним текстом, словничком під текстом, а також використовувати інші юридичні словники.

Наступна **Вправа 1 Г.** *Наведені слова та словосполучення введіть у ширший контекст* має на меті покращити іншу мовленнєву компетенцію студентів – говоріння, причому студенти складають доповідь як українською, так і польською мовами, оскільки у таблиці наведено юридичні терміни обох мов, наприклад:

сторони договору	strony umowy
права та обов’язки	prawa i obowiązki
передати майно	przekazać majątek
умови договору	warunki umowy
недієздатність	ubezwłasnowolnienie

Відповідь:

Українською: „**Сторони договору** купівлі-продажу не можуть відмовитися від виконання умов цього договору, крім випадків, передбачених чинним законодавством”.

Польською: „**Strony umowy** kupna-sprzedaży nie mogą odstąpić od wykonania warunków niniejszej umowy, chyba że obowiązujące prawo stanowi inaczej”.

Перекладати речення студенти можуть як самостійно, так і в парах. Наприклад, один студент пропонує речення українською мовою, інший – робить переклад польською мовою і навпаки.

Запропоновано й інші вправи для перекладу. Для прикладу, у межах першого уроку студентам запропоновано такі вправи:

▪ **Вправа 2 А.** *Перекладіть українською мовою – це переклад фрагментів польського Цивільного кодексу (тема “Продаж”);*

▪ **Вправа 2 Б.** *Перекладіть польською мовою – це переклад слів, словосполучень та речень (тема “Продаж”);*

▪ **Вправа 3.** *Слова з дужок перекладіть українською мовою – це переклад польською мовою деяких слів або словосполучень договору купівлі-продажу, наприклад:*

„За договором купівлі-продажу (sprzedający) ..... передає або зобов’язується передати товар у власність (kupijący) ....., а покупець приймає або зобов’язується (przyjąć towar) ..... і сплатити за нього певну (suma pieniężna) .....”.

Треба зауважити, що у цій вправі студентам треба перекласти слово або словосполучення з дужок у відповідній відмінковій формі.

Оскільки дуже важливими і продуктивними у процесі навчання іноземної мови є вправи на письмо, то для вивчення юридичної української мови ми пропонуємо такі письмові завдання:

▪ **Вправа 4.** *Перекладіть польською мовою* – це письмове домашнє завдання, у якому студентам треба перекласти повний варіант договору (у першому уроці, наприклад, договір купівлі-продажу квартири).

▪ **Вправа 5.** *Напишіть українською мовою договір купівлі-продажу автомобіля* – можна використати як домашнє завдання або письмове завдання, яке студенти виконують під час занять.

Мета і завдання курсу

Головною метою занять курсу є розвиток у студентів таких мовних компетенцій:

1) засвоєння фахової лексики (української та польської юридичної термінології), пов'язаної з різними галузями права та сферами юридичної діяльності, за допомогою читання різноманітних текстів, насамперед із юридичних навчальних посібників, кодексів, інших правових документів, а також зразків договорів;

2) перекладання автентичних юридичних текстів з української мови польською та з польської – українською;

3) говоріння – вміння вільно і спонтанно спілкуватися в усіх комунікативних ситуаціях, відповідати на запитання до прочитаних текстів, висловлювати свої думки, почуття та ставлення до різних юридичних ситуацій, брати участь у дискусіях на запропоновані юридичні теми;

4) писання – вміння самостійно створювати різні юридичні тексти з урахуванням правил правопису, для прикладу: позови, договори, заповіти, заяви, угоди тощо;

5) набуття основних юридичних знань з різних галузей права, які необхідні для подальшої праці перекладача.

Студентам запропоновано систему вправ і завдань для вироблення навичок аналізу українських та польських юридичних термінів за різними ознаками і перевірки рівня їхніх знань.

Сподіваємося, що це також допоможе нашим студентам як майбутнім фахівцям-перекладачам набути умінь і навичок професійного спілкування на граматичному, лексичному, стилістичному рівнях.

Основні завдання курсу:

▪ максимально розширити словниковий запас студентів юридичною термінологією та практично його закріпити;

▪ навчити студентів правильно вживати формули мовленнєвого етикету, які властиві юридичній мові;

▪ створювати власні (монологічні або діалогічні) текстові повідомлення юридичного характеру відповідно до теми спілкування.

Після завершення курсу студенти повинні не лише вільно оперувати відповідним термінологічним мінімумом до зазначених юридичних тем, а й вільно висловлюватися у типових юридичних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вереша Р. В. Кримінальне право України : навч. посіб. / Р. В. Вереша. – К., 2012. – 320 с.
2. Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.dovidka.com.ua/>
3. Єрмоленко В. Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу / голов. ред. В. Єрмоленко. – К. : К.І.С. ; К. : Молодіжний гуманітарний центр, 2007. – 226 с.
4. Жернаков В. В. Трудове право : підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенко та ін. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
5. Заїка Ю. О. Українське цивільне право : навч. посіб. / Ю. О. Заїка. – К. : Правова єдність, 2008. – 368 с.
6. Муравйов В. І. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
7. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Правова єдність, 2010. – 432 с.
8. Репецький В. М. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич, А. О. Андрусевич, О. В. Буткевич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 437 с.
9. Ромовська З. В. Українське цивільне право : підручник / З. В. Ромовська. – К., 2005. – 560 с.
10. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник / З. В. Ромовська. – К., 2009. – 500 с.
11. Сафулько С. Ф. Енциклопедичний довідник майбутнього адвоката : у 2 ч. / О. Д. Святоцький, Т. Г. Захарченко, С. Ф. Сафулько та ін. / за ред. С. Ф. Сафулька. – К. : Видавничий дім „Ін Юре”, 2008.
12. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1–6.
13. Шемшученко Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2007. – 992 с.
14. Яценко І. Польсько-українсько-російський словник юридичної термінології / І. Яценко. – К. : Консультант, 2007. – 672 с.
15. Barcz J. Instytucje i prawo Unii Europejskiej / J. Barcz, M. Górka, A. Wyrozumska. – Warszawa : LexisNexis, 2012. – 504 s.
16. Domagalski S. Wielki słownik polsko-ukraiński ukraińsko-polski z rozszerzoną terminologią współczesnego biznesu / S. Domagalski. – Warszawa : Rea, 2008. – 1797 s.
17. Garlicki L. Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu / L. Garlicki. – Warszawa : Liber, 2004. – 458 s.
18. Gęsicki Ł. Słownik terminów ekonomiczno-prawnych / Ł. Gęsicki, M. Gęsicki. – Łódź : Interfart, 1995. – 367 s.
19. Gęsicki M. Mały leksykon prawniczy / M. Gęsicki. – Warszawa : Difin, 1997. – 384 s.
20. Ignatowicz J. Prawo rodzinne / J. Ignatowicz, M. Nazar. – Warszawa : LexisNexis, 2012. – 472 s.
21. Iwulski J. Kodeks pracy. Komentarz / J. Iwulski, W. Sanetra. – Warszawa : LexisNexis, 2013. – 1256 s.
22. Łazowski A. Prawo międzynarodowe publiczne / A. Łazowski, A. Zawadzka-Łojek. – Warszawa : C. H. Beck, 2011. – 368 s.
23. Ożga E. Słownik terminologii prawniczej / E. Ożga. – Bydgoszcz : Branta, 2005. – 518 s.
24. Pohl L. Prawo karne. Wykład części ogólnej / L. Pohl. – Warszawa : LexisNexis, 2013. – 504 s.
25. Radwański Z. Prawo cywilne – część ogólna / Z. Radwański, A. Olejniczak. – Warszawa : C. H. Beck, 2011. – 369 s.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2014

доопрацьована 10.02.2014

прийнята до друку 14.02.2014

LEGAL UKRAINIAN LANGUAGE - SPECIALIZED TEXTBOOK FOR POLISH STUDENTS

Magdalena Jeż

*University of Warsaw,
Department of Ukrainian Studies,
4 Szturmowa Str., room 416, Warsaw, Poland
phone: +48 609 571 872
e-mail: jezmagdalen@gmail.com*

The article deals with the concept and basic principles of the specialized textbook of „Legal Ukrainian language” for Polish students, outlined its components and structure. The system of exercises for the course was presented.

Key words: legal language, specialized textbook, textbook concept, structure, module, lesson, Ukrainian language, Polish language.

ЮРИДИЧЕСКИЙ УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК – СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЙ УЧЕБНИК ДЛЯ ПОЛЬСКИХ СТУДЕНТОВ

Магдалена Еж

*Варшавский университет,
кафедра украинистики,
ул. Штурмова 4, комн. 416, Варшава, Республика Польша
тел.: +48 609 571 872
эл. почта: jezmagdalen@gmail.com*

Рассмотрена концепция и основные принципы составления специализированного учебника по курсу „Украинский юридический язык” для польских студентов, очерчены его компоненты и структура. Предложена система упражнений и заданий для проведения курса.

Ключевые слова: юридический язык, специализированный учебник, концепция учебника, структура, модуль, урок, украинский язык, польский язык.